

L'ESPAI COM A ESTRUCTURA PURA (INDAGACIONS SOBRE LA CONSTRUCCIÓ DE L'ENTORN)

Manuel Ribas i Pieras

A1. La tasca habitual dels arquitectes, urbanistes i paisatgistes és la de manipular l'Entorn; però, cal referir-se a l'Entorn o a l'Espai? Són ambdós sinònims?

Tal com pretén explicar aquesta comunicació, l'espai no és res, només pura relació dels objectes que així li donen entitat: és un mot secundari. Millor serà, per tant, referir-se a compondre, a treballar, a manipular l'Entorn.

A2. Els arquitectes, els urbanistes i també els paisatgistes coincideixen en moltes coses perquè tenen en comú un objectiu, i un encàrrec social: l'organització de l'espai i de les funcions.

El resultat és una *estructura* de relacions, tant objectives com subjectives, tant del món físic com del món interior. El resultat és sempre una forma sensible. Si se'n permet la comparació amb la coneguda definició de Plotí, diré que aquesta forma sensible és precisament l'esplendor de l'estructura subjacent.

A3. Aquesta tasca d'expressar estructures mitjançant les formes composades (pels semiòlegs, articulació del significat per extraure'n un significat), és evidentment una tasca de Comunicació. El màxim nivell assolible en aquesta comunicació que té com a materials expressius els objectes, és justament la comunicació estètica, el missatge estètic, possible però no probable. És a dir, difícil d'assolir.

El "compositor de l'entorn" treballa "socialment". Així és com intenta comunicar als seus contemporànies el seu personal missatge que és el d'*organitzar l'espai i les funcions*, com acabo de dir.

A4. A la mateixa base d'aquesta particular Comunicació, que té com a mitjans expressius les formes —naturals o creades— del món físic exterior, hi ha hagut però, des de sempre, un problema que és únic però que es pot formular amb *dues* preguntes equivalents

a) Tots els subjectes veuen, senten, recorden de manera idèntica el món físic?; i b) El món físic existeix independentment de nosaltres, els seus observadors?

Crec que aquest és un problema clàssic i que cal resoldre postulant afirmativament la solució. Sense postular-ho no podríem ni seguir endavant en la Teoria del Coneixement.

A5. Fins a aquest punt el raonament s'ha ocupat molt preferentment de les *sensacions* i implícitament dels *sentits* com a úniques vies per a conèixer el món físic. Però cal mirar endins, ara.

Però molt abans que els físics ens hagin dit —fa molt poc temps— que en últim terme la matèria no és sinó és *observada*, els fenomenòlegs ja ens havien dit que la imatge de l'Entorn depèn de l'observador! (Merleau-Ponty).

Si les *sensacions* són exclusivament fruit dels *sentits*, les *percepcions* venen acolorides per personals "*vidres de colors*": són els *sentiments* i la *memòria* (pensem en Proust). Es podria dir que actuen a la manera de metallenguatges individuals i expliquen la interpretació de cada observador; d'aquesta manera tota la vida de l'observador comparteix la significació i

s'aboca al damunt dels objectes paisatgístics per tal de ser parcialment protagonista de llur expressió i comunicació. És el principi d'*intencionalitat* que configura la *percepció*.

A6. Hem constatat com es produeix la "*lectura*" de l'*Entorn*. Cal anar, però, més enllà perquè el compositor d'espais va més lluny i pretén fer el procés inversament. Vol *proposar lectures noves* al seu grup social, anant de la lectura a l'*escriptura*. Proposa *espais interiors* resolts en el camp de l'Arquitectura, *espais exteriors i públics* que resol en el camp del Planejament i del Disseny urbanístic, *espais lliures* que es resol en el camp del Paisatgisme.

Parlem de la resolució de les funcions socialment requerides i això inclou, també i no pas la darrera, la funció que hom prodria anomenar d'aportació estètica.

B1. Si hi ha Comunicació es que deu haver-hi una "*llengua*" pròpia que reculli el *sistema expressiu* de l'*Entorn*.

Si hi ha una llengua hom pot vàlidament parlar d'una "*Lingüística de l'Entorn*".

B2. Com tota Lingüística tindrà metodològicament una Sintaxi que definirà uns *sintagmes*. Seran aquells contenidors standards de signes que abastaran cadascun immensos conjunts d'expressió però sempre amb idèntica *funció* en el procés d'expressar l'*Entorn*.

Els sintagmes propis de la llengua de l'*Entorn* són sempre geomètriques i coincideixen amb Kandinski en ser línies, punts i superfícies sobre un primordial sintagma que és el Territori (com a portador d'expressió pròpia). En cadascun dels quatre sintagmes enunciats s'agrupen —sempre obeïnt a un tipus— molts diversos sistemes de signes. La combinació de sintagmes construeix l'oració, el discurs, és a dir, el Paisatge com a ens expressiu.

B3. La Lingüística de l'*Entorn* té també, metodològicament parlant, una Semàntica que ens explica la transmissió dels significats o continguts del Paisatge a partir dels seus signes visibles.

Una Semàntica de l'*Entorn* visible és particularment útil per als compositors de paisatges, siguin paisatgistes, urbanistes o simplement arquitectes. Si els geògrafs i dels naturalistes s'especialitzen en "*llegir*" l'*Entorn* i amb això s'acompleix llur Ciència, aquells que he anomenat compositors són també especialistes en la lectura no tant científica com sensible, per a poder passar, —amb ple coneixement del territori que cal configurar— a l'"*escriptura*" de noves expressions i nous missatges.

B4. Si bé és impossible contestar lògicament a la qüestió de l'esteticitat (*per què* ens agrada o no aquest entorn?), sí que és possible, mitjançant les aportacions metodològiques de la Ciència Lingüística, contestar i explicar *com* es formulen els missatges paisatgístics.

Sense poder arribar a resoldre el "*perquè*" i la seva enorme relativitat (que es desprèn de la subjectivitat de cada observador) ens podem acostar però a uns *significats elementals* o primaris, amb la composició dels quals es munta l'edifici de cada significació-concreta.

És a dir es tracta d'aconseguir un repertori limitat de *missatges bàsics* que combinants en el cervell de l'observador li aportin el *missatge total*.

B5. Els trets elementals de significació són les mínimes unitats que per sí soles són ja expressives dels seu contingut.

Dit d'una altra manera són continguts mínims, elementals.

No ho són, en canvi, perquè són epistemològics, exteriors a la significació mateixa, els que s'anomenen principis generals de l'expressió paisatgística (tals com la simetria o la jerarquia de components) ni les formes-típus que hom pot assenyalar com a pautes (tals com p.ex. la composició a base de diagonals o de línia de corba dominant).

B6. Els trets fonamentals de significació s'obtenen com en els anàlisis de predicats de la Semàntica moderna. Són sempre accions, és a dir que en el discurs oral-escrit cal expressar-los amb verbs.

Una primera família d'accions de significació elemental són directes, és a dir que tenen com a referent i referit a elles mateixes.

Es tracta dels parells: dominar-suportar
 connectar-dividir-tancar
 cobrir-pavimentar.

B7. Altres accions són reflexes, que tenen necessàriament un referent extern a la composició estudiada. Són accions elementals que cal que "rebotin" en el quadre analitzat i com en una metàfora —sense ser, però, cap metàfora— *comparin, repeteixin, indiquin, simbolitzin o es moguin* a partir sempre d'un referent exterior.

C1. A cada paisatge així analitzat hi podem trobar diverses accions expressades. A voltes, amb una dominant; a voltes sense cap que domini sobre les altres. Hi pot haver també "paisatges buits", sense comunicació interessant o amb comunicació molt escassa, i en aquest cas s'ens mostraran carents de trets de significació.

C2. La segona conclusió, derivada de la gran relativitat dels significats de l'Entorn, és afirmar que *l'espai com a realitat no existeix*; és a dir que *l'espai és pura estructura, sense materialitat "per se"*.

Amb tot el que he dit fins aquí, es pot comprendre millor el que jo anunciava al títol d'aquest escrit.